

Jak si naši pravidelní a věrní čtenáři jistě povšimli, časopis *Historická sociologie* dosáhl pátého svazku, takže již ho nelze považovat za žádnou sezónní novinku. Tentokrát netřeba zastírat, že došlo k určitému zpoždění v jeho vydání, což bohužel bývá dosti obvyklé u časopisů vycházejících s menší periodicitou. Již nyní se však snažíme v redakci vytvořit předpoklady, aby se příští číslo objevilo nejpozději v polovině tohoto roku. V této souvislosti bychom jistě mohli otevřít debatu o aktualitě našeho časopisu. Naštěstí v oblasti společenskovědních studií se ani neočekává, že budou vždy reflektovat poslední události nebo zachycovat současné dění, natož pak nějaké „ne-dějiny“ či „pěna dní“.

Jednu informaci však nelze ani chvíli odkládat, v tomto případě se totiž jedná o aktualitu nanejvýš smutnou. Náš blízký spolupracovník a přítel Willfried Spohn dne 16. ledna 2012 tragicky zahynul na cestě z Berlína do svého pracoviště ve Vratislavi, kde působil jako profesor ekonomických a sociálních věd na *Willi Brandt Centre for German and European Studies*. Bude nám citelně chybět nejen z pochopitelného lidského hlediska, nýbrž také jako učitel oboru historická sociologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy a zapálený příznivec našeho časopisu. Měli jsme s panem profesorem spoustu společných plánů, například jak využít laskavé podpory *Willi Brandt Stiftung* při naší vzdělávací a publikační práci. Willfried Spohn měl rovněž být jedním z editorů již delší čas proponovaného mezinárodního čísla *Historické sociologie*. Z toho všeho bohužel zbývá již jen nekrolog, který do příštího čísla *Historické sociologie* připravuje Jóhann Páll Árnason. Kolega Spohn navždy zůstává v našich vzpomínkách i v paměti širší sociologické komunity.

Na tomto místě bychom také rádi připomenuli Gadamerovu definici rozdílu mezi aktualitou a informací. Aktualita je podle něj takový druh sdělení, jehož hodnota bude tím vyšší, čím je bližší události, kterou oznamuje. Informace pak představuje sdělení, jehož hodnota s časovým odstupem od události stoupá. O tomto odstupu pojednává Hans-Georg Gadamer též ve své fundamentální práci *Wahrheit und Methode* z roku 1960. Klíčovým tématem jeho úvah je rozhodující význam časového odstupu promyšleného v jeho hermeneutické produktivitě.

Časový odstup je velmi důležitý, neboť jakoukoliv situaci můžeme vzít opravdu vážně v potaz, teprve až události trochu pokročí. Popřípadě jakmile opadne „pěna dní“, jak by to vyjádřil francouzský spisovatel Boris Vian. V této perspektivě se tedy nabízí možnost zaznamenat stručný výběr aktuálních událostí a následně si vytvořit žádoucí odstup, jinými slovy posečkat třeba deset až dvacet let, a pak začít zjišťovat skutečnou hodnotu dění.

V současnosti například nastává další ostrá kritika liberálně demokratického kapitalismu, nazývaného dnes zjednodušeně a s rostoucím pejorativním významem neoliberalismus. Lze na pozadí těchto kritických hlasů mluvit o rodící se nebo znovu oživené antikapitalistické mentalitě? Většině kritiků například vadí rozkolísanost tržního hospodářství, průběžné finanční a bankovní krize, jakož i rostoucí sociální nerovnost. Mnohdy zdrcující analýzy současného kapitalismu však nezaznívají jen z pozic odpůrců volného trhu, ale také ze strany významných představitelů západních ekonomik (mimo jiné Georga Sorose). Zmíněné kritiky se obracejí především k bankovníctví, mluví se stále častěji též o nevykořenitelné hamiznosti finančních kruhů, privatizaci politiky nebo soukromých zájmů. Transatlantickou ekonomiku přivedly do problémů z velké části

nezvládnuté úvěry, převážně hypotéky a s nimi spojené dramatické splasknutí bubliny realitního trhu. Osobně celou situaci vnímám podobně jako britský filosof a esejista Mark Fischer, který v knize *Kapitalistický realismus* (Praha: Rybka Publisher 2010) podtrhuje schopnost současného kapitalismu vtáhnout do sebe rovněž ony antikapitalistické tendence. Hledání antikapitalistických alternativ se totiž spíše nedaří a mnohokrát proklínaný kapitalismus zdaleka nesměruje ke svému konci. Nezapomínejme ovšem ani na to, že každá finanční krize znamená také otřes politický, morální a intelektuální.

Například vůbec netušíme, jak se projeví připravovaná legislativa vyvolávající již dnes spor mezi zástupci zábavního průmyslu, kteří se novými paragrafy snaží zamezit nelegálnímu šíření uměleckých produktů na internetu, a výrobci příslušných technologií, respektive uživateli obávajícími se možné cenzury. Kontroverzní zákony SOPA (*Stop Online Piracy Act*) nebo ACTA (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement*) vzbuzují značné emoce, dochází přímo ke vzájemné blokování a „vlamování“ do hájemství údajných protivníků. Internetoví útočníci *Anonymus* tak na protest proti zmíněným záměrům pronikají do webových stránek institucí tzv. establishmentu a do dějin patrně již vstoupilo uzavření největšího internetového úložiště *Megaupload*. Teprve budoucnost ovšem zřetelněji ukáže, jaké že je to vlastně médium, ten tolikrát velebený a stejně proklínaný internet. Bezpochyby jde v této souvislosti rovněž o novou definici či re-definici tradičně chápaného duševního vlastnictví a povahy autorských práv.

Pro tyto a jiné případy se jako žádoucí interpretační klíč hodí práce sociálního antropologa Victora Turnera, analyzující procesuální stránku rituálů a performancí. Klíčovým přitom je pojem liminality, který označuje prahovost, tranzitivnost a antistrukturalnost některých konkrétních událostí, situací a osobností, ba dokonce v tomto smyslu se o modernitě uvažuje jako o permanentní liminalitě.

Na mysl nám tedy přichází mnoho otázek, na něž se odpovědi snad postupně samy nabídnou po menším či větším časovém odstupu. Jakkoliv nemám v úmyslu proměnit tento editorial v přehled denního tisku a nahrazovat jím novinový úvodník, přece jenom ještě jeden příklad *pro futuro*. Neustále se všude spekuluje o finančním pádu Řecka a dalších zemí tzv. eurozóny. Ponechme si ale lhůtu, řekněme deseti let na to, abychom uvážlivěji reagovali na situaci, do níž se Řecko dostalo, a stejně tak na odpověď na otázku, jak se v ní ocitlo a zda pomyslná smyčka kolosálního dluhu povolila.

Někdy se trochu lehkomyšlně hovoří o evropském impériu *sui genesis*, u něhož lze v souladu s obvyklým dějinným vývojem očekávat zenit a následně postupný pád. My však v zásadě nevíme, jestli velká ekonomická krize zachvacující svět a hlavně Evropu, je teprve na začátku, nebo již někam výrazně pokročila. Kdy budeme vůbec schopni dohlédnout na konec stávajících socioekonomických otřesů? Vzdor vši nejistotě může také v tomto případě jako premisa fungovat tvrzení, že o událostech bývá často rozhodnuto již vzhledem ke vstupním, „počátečním podmínkám“.

Na obzoru se zkrátka objevují významné civilizační změny související nejenom s ekonomikou, nýbrž také s inovovanými definicemi moci a autority, nehledě na potenciál nových idejí, komunikačních prostředků, měnícího se charakteru vzdělání, výše uvedených autorských práv a podobně.

Námětů k přemýšlení tedy máme vrchovatě, pojďme se proto nyní konečně věnovat publikovaným textům. Významný polský historik a sociální vědec Marcin Kula si přál, aby jeho příspěvek o sociotechnické moci byl otištěn v českém překladu,

neboť podle jeho vlastních slov nepublikoval v češtině dosud žádnou ze svých vědeckých prací. Dodejme jen, že sociotechnika jako specifická a zároveň ryze praktická sociologická disciplína má v Polsku značnou váhu, jak to mimo jiné dokládá existence sekce sociotechniky v rámci Polské sociologické společnosti (*Polskie Towarzystwo Socjologiczne*). Mimochodem – *Základy sociotechniky* Adama Podgóreckého vyšly v českém překladu už roku 1968.

Současná historická sociologie má značný rozsah i dosah, zdaleka tudíž nejde o nějaký okrajový mikro-obor. V souvislosti s překotným a dramatickým děním moderní doby bychom mohli směle uvažovat o jakési historické sociologii dějin, která by nám usnadnila hodnocení podstatných elementů sociální reality, jejích aktérů, věcného prostředí etc. Z tohoto směru do kolekce příspěvků přítomného čísla vstupuje studie olomouckého badatele Jana Kalendy, věnovaná historické sociologii státu. Neméně významná je v tomto ohledu rovněž stať afrikanisty Jana Záhoříka, věnovaná problematice občanství a identity ve vybraných částech „černého kontinentu“.

Archeolog Václav Matoušek zase ve své studii názorně ukazuje, jak všestrannou a důkladnou transformací prošly Čechy v postmedieválním období. Ovšemže středověká transformace byla podle řady renomovaných badatelů, kupříkladu Dušana Třeštíka nebo Jana Klápštěho, připravena již ve 12. a 13. století, kdy se také dotvářel následně rozvíjený rozvrh české krajiny. Právě Dušan Třeštík mimo jiné zdůraznil, že při ekonomickém, sociálním a demografickém vzestupu sehrál významnou roli početní nárůst mlýnů na obilí. To vše nás vede k často opomíjenému a dnes zvláště naléhavému zjištění, že mezi nejrůznějšími archeologickými památkami tou nejceněnější je sama krajina, respektive její ne vždy dostatečně reflektované proměny.

Jestliže zaměříme svoji pozornost na způsoby uchovávání informací, v našem případě na vzpomínání a paměti, spatříme nezbytnou interdisciplinaritu jakéhokoliv bádání na tomto poli. Takto zaměřený výzkum se objevuje hned v několika oborech, nejvíce však v historiografii, sociologii, antropologii a psychologii. K danému tématu se v tomto čísle vztahuje recenzní stať polského sociologa Jaroslav Kiliase, kterou anglicky napsal přímo na objednávku našeho časopisu, již ale také zároveň věnoval příležitosti českého překladu zásadního díla Maurice Halbwachse. O historické či kolektivní paměti dále uvažuje kulturní antropolog a etnolog Jan Kapusta, a to v souvislosti s náboženskými poutěmi do Santiago de Compostella.

K četbě doporučujeme rovněž zajímavou studii Jana Pohunka, věnovanou různým konfliktům uvnitř a vně českého trampingu, ostatně zájem o studium malých sociálních skupin a subkultur stále vzrůstá. Na řadu tak přichází dříve poněkud opomíjená oblast sociologie každodennosti, kupříkladu rozmanitých her a volnočasových aktivit. Nelze zde nevpomenout badatelský odkaz předčasně zesnulého Jiřího Linharta, který se historickou sociologií trampingu zabýval již před rokem 1989.

V nesoustavném cyklu rozhovorů s předními sociálními vědci dostává tentokrát slovo významný český sociolog Miloslav Petrusek, v němž najdeme rovněž řadu zajímavých postřehů k oboru historická sociologie. Uveřejněná „zповěď“ byla navíc míněna jako jubilejní, doufejme tedy, že na poněkud opožděné připomenutí svého jubilea bude náš věrný spolupracovník hledět s chápacím a pobaveným úsměvem.

Z důležitých informací zařazených do aktuálního čísla připomeňme, že doslova na spadnutí je vydání publikace *Linguistic Anthropology: A Short Introduction*, kterou

pro studenty i širší odbornou veřejnost připravil americký lingvistický antropolog českého původu Zdeněk Salzman. Podotýkám ještě, že tato práce, napsaná a vydávaná v angličtině, zprostředkovává ve stručné podobě celý rozsah jednoho z oborů antropologie a vychází v rámci „Knižní edice Historická sociologie“. Publikační a ediční snahu o začlenění našeho periodika do širšího vědeckého kontextu má zvýraznit také vydání mezinárodního čísla Historické sociologie, jehož *Call for Papers* uveřejňujeme v reklamní části. Samozřejmě se budeme snažit toto „volání po papírech“ prezentovat též v dalších příbuzných periodících a elektronicky bude výzva promptně odeslána do celého světa.

Na závěr nechme na chvíli promluvit fiktivní či virtuální dějiny, jak je známe třeba z výzkumů Nialla Fergusona, popřípadě dopřejme sluchu odvážným a vysoce sofistikovaným futurologickým vizím. Ovšem jak známo, třebaže původní předpoklady tvoří skutečně důležitý aspekt reálných událostí a procesů, občas se předpoklady naplňují jen zčásti, nebo se dokonce vše děje zcela jinak. Nelze tudíž v nejmenším předpokládat ani to, jak na tom fakticky bude a kam se opravdu za pár let dostane časopis Historická sociologie. Prozatím alespoň konstatujme, že *Nezávislé centrum pro studium politiky* v Kolíně všemožně organizačně i finančně existenci našeho periodika podporuje, takže pro jeho další růst jsou vytvořeny velmi vhodné „počáteční podmínky“. V duchu tohoto optimistického výhledu svým čtenářům slibujeme, že první číslo časopisu ročníku 2012 vyjde včas a přejeme jim příjemný intelektuální zážitek při listování svazkem právě vydaným.

*Bohuslav Šalanda*